

בשלוות צל חמה

ס. יזהר

ואחר-כך התגלגלו ובאו כמה דברים. השמש עלתה, והחום היכה ארצה ישר ובלוי עקיפין. ואכלו ארוחת בוקר, וכיתתו של בומה עשתה אבק. והיתה כבר שעה תשע. ואם כן? לא. לא כלום. מרובצים והווים בעולם. אבודים מתחת השמש. ובאו איפוא ונמצא צל כלשהו. ארגו וגריקן מגור-בבים, שמיכה על שני רובים, חולצה תלויה על גבעול יבש אחד. לולא שאין כוח לעשות כל-כך הרבה. לא שום דבר שהוא. ברגי האבק חגים משולחים על-פני השטחים, והרחק, צפונה, מתנוצץ קו מיתאר הגבעות שבאופק, התנוצץ ורעוד, כאילו שקוי מים, כאילו רך יותר, קריר יותר, אנושי יותר — עד שהלב שלך נכמר צפונה, יוצא מגעגועים. ובלבד שלא יבואו כעת החבריה של בומה להתערב בנו, לא מהם ולא מהמונם. אלהיהם עמם ולנו שיניחו. אינם מענינים איש. אף אחד מאותם הישנוניים שנאספו אצלו לכיתה אחת, כל כבד ובעל בעמיו, כל אותם פרצופים נטולי לית, החל מאותו בומה גופו, בחור שיש מאה אלף או מיליון כמוהו, שקשה לדעת איך מפלתהו אשתו מכל האנשים ההולכים ברחוב, ואיך בטוחה אמו כי לא התגנב אליה ילד אחר. סתם בחור. סתם בן סתם. ולא טוב ממנו השני, מוניה, עם עיני העגל הבולטות, עם ההמהום שלו הנצחי, עם ראשיתה של קרחת מתחת לקלישות שעררו, ואזנים כלביבות לגודל ולספוגיות; או קח את הלז, הנמוך הממושקף, שמחייך תמיד בשן זהב, האל עצמו יודע למה עוד יצלח שכזה, אם לא שיפתח לו בפתח-תקוה מחלבה של תנובה, עם שני שרפרפים, ועתון ערב נכמש. מה לנו, אנחנו, ולכל הפרצופים האלה, ילכו ויימקו להם המק היטב, ואל יעיוו לגעת בנו, לבוא לשאול בניגון האידיש שלהם — "נו, אז איך היה שם?" חייך שאנו מטילים בהם נעל בפרצופם הזה, וטוב שסבבו ופנו להם לפינה שלהם, ורביצו כולם בערימה אחת, בינם לבין עצמם. אבל חיים, כיון שהתקין שמיכה טובת-צל, ושוחתו קעורה, משכו ובאו אצלו עובדיה מכאן, והגוש הגדול, אותו ז'לוב אברום, מכאן ולא דיברו מילה, אלא השתטחו ומילאו את החלל נמנום בעיניים פקוחות ולא בלי באוש מחמיץ של זיעה. ואחר כך, מכאן לכאן, למלם חיים מלה, ואברום השיב מלה, ועובדיה אף הוא תרם מלה או שתיים. בעצלתיים, בשכיבה נסרחת, רפויה ומרוקנת, באמירה בעלמא, לא מופנית אל איש. ואחר כך חדלו ולא אמרו עוד. וגם לא היה מה לאמור. ורק היה חם, לאבדון, עד ביקקון, אגב, מה היו עושים אצלכם בשבת? אצל חיים, בבוקר שבת, פעם הוא ברפת ואביו מאריך תנומות, פעם אביו חולב וחיים חובק את יצועיו עד עצם הצהריים. וזה מעלה על החיך, מיד, את עוגת הצימוקים ואת הקפה השפות על הפתילה עד לב היום. ואם רק לא יטרידו הזבובים, והשלפוחית לא תציק — אפשר לישון ולישון ולישון, ועוד לישון עד שאין עוד מה לישון, ובכל זאת עוד קצת לישון. כזאת וכזאת היא. עובדיה, לעומתו, נועד מדי שבת בבוקר עם אחוות רעיו לתכנן רחצה בים או נסיעה לחוות בתחרות על הגביע, ובינתיים מעיינים בטווסות הטופפות להן על פניהם במדרכה, ובכל סגולותיהן, מתוך פיצוח בטנים ארך-רוח, משוענים על גדר זו או אחרת, ועד שלא פנית כה וכה וכבר לאחר הצגה-שנייה, ולאחר השתרכות ברחובות המתרוקנים ללוות אותן, עד האחרונה שבהן לביתה, וכבר אותה עמידה של ככלות-הכל משוענת בגדר זו או אחרת, מתחת הפנס, בקשקוש הפרוטרוט שנותר בכיס, ובהווכחות מחלחלת כי אכן בא כבר הכל עד תומו. זה מצד אחד. מצד אחר אברום. שכן לאברום אין כל, אלא דוד. ובשבת סועדים על שולחנו של הדוד, יהודי שלם ויקר, שכדאי לכתת רגליים מקצה העיר ולבוא אל שולחנו בשבת בצהריים — אה, מה אתם יודעים, שיתיה בריא הדוד שלו, אמן. אמר אברום וליקט בכף-ידו את הזיעה מעל חטמו. ונשתדפו האמירות הללו שאינן חשובות לאיש, אף לא לבעליהן. רק דממה מהומהמת וזומזומנית, שוות-נפש לכל. אותו קהיון מתעלף, רחוש ערגות סתומות, שכל השאר נמחק בהן ובטל. אפילו אם אותו ברזילי צף עתה ועלה על מרומי הגבעה ובידו צרור קוצים, עלים וצמחים, קציר שיטוטו למטה מאז השכמה — ושובל התבדחות שבעצלתיים נכרך אחריו, בלא-מאמץ, למרבה ההנאה והליעוג שבאפס-יד — גם זה מתבלע בשכיבת ההיבול הגדולה. ואותו אברום הגדול נטפל בחמת פתאום, אל בועה קטנה שפרחה בזרועו, פרי באושי הזיעה, מתחכך ורותת, אה, ימח שמם, כולם!

טריקת גיפ מתבדלת ומנסרת עתה בחלל הגבעה. וכשוך האבק כבר צועד ובא מלאו קומתו צביקו מפקד הפלוגה, ומאחוריו קובצייק הנהג גוחך עלומות בלא לרדת ממושבו, וגם שניים אחרים, לא ידועים, באים ויורדים בשקידה מרובה. — "תכיר את התותחנים?" אומר צביקו אל גידי, ולפי אופן הבלגתו על גיחוך, ניתן לשפוט כי עופות מוזרים הביא עמו הפעם — ולא עוד אלא שאחד מן השניים נוטל ופושט ידו ובא ללחוץ ידי גידי וגם אומר: "מה שלומך?" — עטור שחקת נימוסין — דבר שגידי מעלה גביניו לעומתו עד רום מצחו, במבוכת תמיהה לא מוכחה, ומסתבר כרגע כי הלה אינו אלא פשוט יקה במחילה, זקן כבן ארבעים, ובכלל עם משקפי-שמש ועם מגבעת פקק, אשר בהגביהו אותה מתגלה שיער קיפודי גזוז ואפור למדי; אבל כולו מרץ עיוזו, וכתום כל גינוני הנימוס הטוב, כשפנה ללכת אותו מנהיג התותחנים — אשר מה לא נסלח לו בזכות תותחיו — התגלה מאחורי גבו, קד ומשתחוה כל אותה עת, בעקבים מצומדים וברוב דרך-ארץ, יקה אחר, צעיר מקודמו, כשם שרציני והגיגי ממנו, כאילו היה כאן הצבא הבריטי, או האל יודע מה, המוש כולו משקפת, מפות ואקדה. עד שגידי נתבלבל לגמרי, והלך אצלו ופשט ידו ותקע לו לבא "שלום עליכם" אובד עצות, אגב שהתחכך בשמאלו בערפו, המצומר, והלה השיב וגמל לו חיוך חושף שיניים, בגחינה שבהידור פנים, אדומים למדי, והיה בהחלט נעים מאד, או עקרו ויצאו אל שיפולי הגבעה בתוך הקוצים, לראות את הנוף, ואלהים נספחו איש מעברו, בתוקף תפקידם, יאקוש מכאן ובומה מכאן, ובחבורה חשובה כזאת, ניצבו להשקיף וצביקו המ"פ הצית לו סיגריה, כדי שיעצור כוח לנאום ולאמור: "טוב, גידי יסביר לכם הכל". ועד שגידי מניף ידיו לכל רוח ומרצה בשטף, ובכל משפט מוסיף מה ששכח בקודמו — היה מנהיג התותחנים פולט מפיו מיני ביטויים נוכריים, ומציץ במשקפת הגדולה, שהאחורי הגיש לו בהדרת-דרגה, וקרא לכל רוח בשמה, צפונית, צפונית-מזרחית, והרכס הבהיר, שתי אלפיות שמאלה, ושעה שמונה של המטרה, והיעד ההתחלתי, וקו האפס, ועוד מיני דיבורי-חכמים, שיותר מכולם הבינם לעומקם אותו השני, האחורי, אדם נורא רציני, ונורא דעתן, ונורא אדום-פנים, וגם נורא מזדקף היישר כשפונים אליו. עד שנטל אף הוא, ברשות, את המשקפת ופלט אף הוא מצידו: רכס הבקרה, קציץ-תצפית-קדמי, צמצום בפגזים, וגם: פגזי שרפנל, וסוללה, ופלגה, וטיווה, ודיווח, וקוי דיווח, וחנ"מ, וח"ש, ושאר דברים נפלאים — אשר הצד השווה ככולם היה, שהיה נכון ליטול בחזרה כל אחד מהם כשהזקן לא סבר ולא קיבל; והיפוכו בעצמו: מה שסבר הזקן קיבל מייד והיה לסברתו, נכסי צאן וברזל, לא רק בלא ערעור אלא גם בהזדקפות יתר, וכשגמרו לתאם ככה דעתם, ולגלגל בשפתם המלומדת מאד, ולאחר שפרשו המפות, וברזילי הוחרד מרצו על צמחיו לסייע בדבר, מיד היה ברור כי אין מקום להציג את התותחים אלא רק למרגלות הגבעה הזאת שמה, מאתיים או שלוש-מאות מערוץ הוואדי הזה, אם לא בו גופו. — "ומכאן עד שם?"... התפעל-היסס או יאקוש העלם, בלא יכולת למשול עוד בפליאתו — "בקלות". התפעל לעומתו בידענות נחום, שגם הוא כאן בין השאר, בתוקף סקרנותו — "ועוד איך?" אמר נחום, וזקף ראשו בפיטחה, ואף הגיחור הרציני שמאחור הניד ראש בוודאות, כרופא שסיים להאזין במקשבתו. — "נו?" התאמץ אז ואמר צביקו, הכפוף מרוב גובה לאחר שיינק מן הסיגריה שאיפת כוח לדבר דבר, במשמע: מה עוד נוכל לעשות לשרתכם, מה עוד תבקשו ממנו? וכן גם במשמע: ולמתי אתם באים ומביאים כל דבר? וכן גם במשמע: בקשו כעת, שלא תהיינה לכם טענות אחר כך! שעל כל אלה ענה מנהיג התותחנים, בתוך שהוא מספג זיעתו ומסיר מגבעתו לפנות מקום לרוח לעבור ולהצץ, ובספגו גם את מגבעתו מבית, — כי היחידה שלו כבר "במצב הכן", וכי צריך לסמן להם מקום מעבר בוודאי, והם אמורים להמנע מטיווח מוקדם, כדי שלא להפר את האפתעה, ואך יקבע צביקו את שעת האפס יתחילו הם "שיין מינוס שתיים" או "שיין מינוס אחת", לאמור שעה או שעתיים קודם, ככל שיבוקש, בפגזי שרפנלים, לא מכל טעם אחר, אלא מטעם זה שאין אחרים. — "כמעט ואיך" תיקן ודייק האדם הרציני — ואם יהיה הכל כשורה יוסיפו ויעתיקו פלגה אחת עד לסוללת הרכבת הישנה, או אפילו עד קבוצת הבתים שעל הדרך הגדולה, מה המצב ביחס למים, ליתושי קדחת, לאספקת האוכל? ומה ביחס לכמה סעיפים נוספים, אשר הרציני שמאחור, בפנקס שתלש מכיסו תייג אתנח אצל כל סעיף מוזכר והניע ראשו, ואילו יאקוש משך את נחום הצידה מן המעגל, ושיחרר לפניו את יתר הספק האוכל בו: "באמת יגיעו?" "מ'יתומרת!" — התרגש

נחום — תותחים או לא תותחים? ואילו כשגדמה היה לכאורה שאין עוד מה לומר והכל כבר ברור לאשורו וגם עתיד יהיה יום אחד להעשות, הטיל צביקו המ"פ את הסיגריה ארצה ומינעה בסוליתו ואמר: "הלילה אנו עולים לקחת את החירבה ההיא!"

הלילה? מה פירוש הלילה? ואף-כי מכל אותה ציקלג, או נקודת גובה מאתיים ארבעים וארבע, נטל צביקו ועשה איוז 'חירבה' שהיא — נצבטים פתאום בלב שונים הרהורים פוזזים ולא נוחים, אבל לא בלב שני התותחנים, שלקחו עתה עמהם את ברזילי ואת המפות (את המשקפת השאירו בידי גידי, לא בלי קריאה לאחריהם, להנאת תור משקיפים שהסתדר מניה וביה מאחוריו), והתכנסו מתחת לחופת האשל, פרקו מעל ראשם את המגבעות ונפנפו בהן גם נפנף, ובחבילי המפות שלהם, וחבל שאין בירה צוננת להדר בה פניהם, אף-על-פי שלא יסרבו גם לקפוסת מיץ חמה, צמגמגת-חמצמצת — וישבו לשקול היטב איך לארגן את צוותות התותחנים (שגם הן, כרגיל, חסרות מן ה"תקן" הטוב), את התותחים, את הפגזים, את העמדות את המכוניות, את הסידורים, ואת כל השאר — ולמסקנות הוקצה דף חלק מיוחד בפנקס הסגן — וגם צביקו לא התמהמה וגידי היה נאלץ למסור את המשקפת, לא בלי קריאה לאחריהם, וגם יאקוש ובומה נאלצו לוותר על תורם ועל זכויותיהם, והתכנסו בצל שמיכה תלויה בכלונס ומתנפנת ככנף פצועה, ושמו בזה אחר זה מן הג'ריקן, בערותם מים תפלים אל כף-יד קעורה לתכלית זו, ולאחר שהכל הציטו סיגריות גילה צביקו כי עודנו ממתין לבוא שלשת מפקדי המחלקות, מוטה, זאביק ויאמבו ולסגניהם (אורי! אה, אורי!) — לתכן את ההכנות להתקפת-הנגד, וגם מישקה מפקד פלוגת ה"מסייעת" אמור לבוא, וסגניו עמו, ואפשר אפילו ששרוליק המג"ד יבוא, או אבי סגנו, וטוב יהיה, אם עד אז, ינסה גידי לסכם מפרי נסיונו אמש, כדי שיוכלו לתקן מה שניתן ובעוד מועד, במה שנכשלו. הו, כן, למה לא. לגידי יש רשימה ארוכה של ענינים, ולב מעובר טענות, אף אם בגד בו קולו עתה, ודבריו נשמעים גבובים כל כך, חסרים נקודת-הכרע, כמן השפה ולחוץ, ולא הועילו לא מימי הג'ריקן התפלים, שהניחו גרונו ציחה כמו שהוא, ולא מבטי התמיהה אליו, וכבר היה לזרא פיתום הדברים שלו עד אין חפץ, ונתרפרפו דבריו אין נחת, ומי יתן והחריש; אך קודם שיחריש פישט אצבע ועג בחול שני מעגלים, כנגד שתי כיפות המשלט ההוא, ולא נשאו חן מלפניו וטש עליהם בכף רגלו בתכלית הביטול וחזר לטייט באצבע שני מעגלים יפים מהם, וגם הניח בלב כל אחד מהם אבן קטנה, ליתר הבהרה, וזה כנראה עירבב עליו עוד יותר, או רוגזו של דבר שהוא לא-זה קפץ עליו להכשילו — הואיל ועם ההתחלה הנכונה שהתחיל: "ראשית כל, פיצול הפיקוד" ... נתקל ב"בהפרע וחזר וניסה בכל מיני התחלות וכירכורים של כלום לאמור, מה שלכאורה היה כה מובן מלכתחילה, והביא על עצמו ועל שומעיו שעמום לב, וגל סיבוכים לא-מסתברים, והרבה עיניניים ופיתולים להחליק, וייאש נוראות על סביביו, כאילו היה זה להבדיל שיעור תלמוד, עם שהוא עצמו קצרה רוחו ונתפוצץ: "טוב, נו! — צעק גידי — הלא אתם כבר יודעים מה?" וקפץ פיו וחדל מתוך רוגז לא-בלום לנדנד על הנשמות. הרי לך. — "מה יש גידי?" נבהל אליו צביקו בתלוי עיניים ובהתקת הסיגריה מפיו, אבל גידי היה רגוז עד דמעות, ולא מובן על מה ולמה, ונטל ומחה בסולית נעלו את שני העיגולים: "כלום. נו! — זעף גידי. — צריך פיצול בפיקוד, כלומר לא צריך, וצריך שיהיה ציוד ושתהיה תחמושת, ושכלל, שיהיה מאורגן, ושיהיה בסדר, וזהו". ותמה רוחו ונלאו שומעיו מייחל לבאות. "נו?" חזר צביקו ותהה אליו אבהית. — "מה עקץ אותך פתאום?" דיבר אליו פיוסין בומה, זה שמי צריך אותו. — "תנשום עמוק, ותרגע". השתתף עמו גם יאקוש העייר נטול המתג, וגידי צימת שפתיו על מתג רצועת הכובע, צימצם עיניו וגבב צמר ראשו המעופר דמה בפועל לקיפור סמור איבה. אין כל נימוק של טעם, אין כל מוצא, נשתבש ולא ידע מה, שממון מקניט, והיינו-הך מחליא להחניק, וכדי בויון וקצף. — "מה יש מה?" פרץ גידי פתאום בהתקפת-נגד: "מה לא מבינים מה? מה יש להבין מה. פיצול הפיקוד — זה אלה, שלא ישב אדם לבדו על גיזרה עצומה. כל השמים וכל הארץ, והכל-הכל על מס-כף אחד, שבקושי משתלט על מה שלפניו, ושלא יחשבו שהוא יחידי יוכל לעשות מלחמה בשביל כלום. והקשר, והסידורים, והכל!" ומתמרמר ככה ונירגן ותוקף ולא יודע נפשו, התפתל גידי והוסיף ורקק-פלט כל שנודמן לפיו, בחמיצות ובנקמנות, מובנה אולי מאד, לאל הטוב לבדו, רב הסליחות לסלוח, ולא חשו כלל כיצד טיפס ועלה, עם כך, גיפ נוסף על הגבעה, עמוס לעיפה צרור מס-ממים

וסגני מס-ממים רעולים מטפחות, אבוסים אבק ועמומים מחום — עד אותו רגע שבאה כל אותה פמליה משובחה, ואחד אחד באו קלי רגל ובדוחים, וכרעו בצל השמיכה הממורטת הזו, ושתו מן הג'ריקן אל תוך כפ-ידם מפטירים בזה אחר זה דברי שלום וברכה לאמור: "נו, מה ז', או "ואיך זה?" בפסחם בנקל על גידי ועל הווייתו שנתפגמה במתמיה, והתישבו, נעזרים איש בכתפי רעהו, מתוך הברות של שחוק וקלות-לשון, ושל אהבת נוחות, מנדבים דברי קילוס למישיקה מ"פ ה"מסייעת", אדם המצוין בכמה מעלות ובגי'פ אדיר, שנטל והביא בקרבו שני מס-ממים, שני סגנים, קמ"ן גדודי אחד, נוסף על גופו ומעלותיו של אותו מישיקה וסגנו, שבעה אחדים ואחד — שהפכו בהיותם ושינו את מזג האויר, והכל נעשה פשוט וקל, וראוי למה שהנה יבוא: יוצאים למלחמה.

וכשהלך גידי להועיק את התותחנים משבתם מתחת העץ אל המועצה מתחת השמיכה, והללו באו חישי וברגל ישרה עד המעגל והזדקפו שניהם כיאות, הרב ותלמידו, ורק לא הצדיעו, והבכור נטל ובריד ברוכים היושבים, בשמו ובשם הגיחור שמאחוריו, שהנהג ראשו, לא היה לפני צביקו אלא לדחות מישהו, שיוכור לזו ולפנות מקום, ולישא אף הוא דברי ברכה ונימוס כאלה: "בואו, שבו", וגם את מוטה שניסה לבסס אליהם בבאס שלו הלצה, שיאקים עלולים אולי לא לרדת לסוף בדיחותה — "רחצו רגליכם והשענו תחת העץ...". — היסה אותו צביקו, והמהם נהמה חולת-עשן וגם השתעל פעם פעמיים מעומק ליחתו — והמועצה הגדולה נפתחה, ורק גידי השתרע לו מחוץ לתחום, מלוא ארכו מתחת השמש, באין חוצץ לו זולת כובעו האוסטרלי המעוך על פרצופו — והיה שרוע מובס, ועמדה בעולם שעה חמה שלפני הצהריים, חשופת שמים אפורי-תכלת, אבוכת תימורי אבק שרצו משולחים ורדופי פרא על-פני מרחבי השדות הפתוחים להם, לא בלומים בהויתם הקשווה, ועם זה ענוגי הקווים הרחוקים, הנאצלים, כשרטוטי צואר סוסה אצילה וכמבעה, ואילו בפנים המעגל, המוצל לחציו, התנער צביקו המ"פ כאריה וזנח את דיבורו, המצועף עשן מנומנם וליחה חונקת, ופניו לא היו לו עוד, אלא באצבעות ארכניות וערניות, ובמשפטים מסוימים וברורים המחיש לפני כל את מהלך הדברים כמתוכן לפניו, את דרגי הכוחות, את מערך הנשק המסייע, את התפתחות מבנה המערכה משלב אל שלב, ואת שילוב כל חלקיה ותיאומם כאחד, איך פותחים התותחים (והכל צופים בשניים, שזרותם כעת זכות היא להם!) איך מצטרפים מרגמות ומקלעים בינוניים, ואיך תנוע הפלוגה עם חשיכה בשדרת מחלקות, בהרעמת כל תזמורת האש המסייעת, המרככת והמחפה, אוגפים מימין ובאים על המישלט בעקלתון, והפעם מן הכיפה הקדמית, ובחזרה אל הערפית, ופורצים שוטפים להם כמים שהוסרו סכריהם; וכן גם כי פלוגה היא הכוח המכסימלי שתחומי משלט כזה יכולים לשאת ולהכיל עד רווית קיבולתו, ומשאירים שם, לכן, מחלקה או מחלקה ויותר, והשאר מתקפלים וחוזרים לכאן; וכאן פנה ופירט מקומו של כל אחד, וכי על התותחנים להתחיל להתבסס למרגלות הגבעה מיד אחר הצהריים בלא איבוד זמן, להתחפר ככל הדרוש; וכי על ה"מסייעת" (מישיקה המ"פ נטל מפיו את הפיופת ונשאה בידו לא נמצצת, כל עוד דובר בו), לכלול בה מחלקת מרגמות "שלשה", מחלקת מקלעים בינוניים, ויצטרפו אליהם החבלנים של קובי, וכן יעבירו עמם מטען מוקשים שונים ומשונים, ומקומם של כל האמורים בזה, אצל "קבוצת הכתים" ששם (משרבבים צואר להביט, לראות אותם, אך איש אינו הפץ להודות כי אינו בטוח אם זה — אמנם זהו), ושם גם חניית כל רכב הפלוגה, ואילו מחלקות היוצאים יתלקטו לכאן, עד שלא יעריב היום, ורצוי שעוד קודם, ככל האפשר קודם, שקיעת השמש — אות התזווה, שאלות? בודאי, בהמון, מה הא ומה דא, ולמה אין די, וכמה לקחת, ומה אם לא, וכיצד באמת יהיה מה שיהיה; ואולי בכל זאת טובות שתיים פלוגות מאחת לבדה, ליתר תקוף ובטחון? ומה שם בכלל כעת, בחירבה ההיא, צקלג או מה שמה, הגבעה הזאת בעלת הכי-פתיים? על זה יש פה ספי הקמ"ן, ולספי יש הערה קטנה אחת כי השגיחו מעל בריכות המים, במשקים שעל כביש הצפון, ונוכחו בשאון לא פוסק כל הלילה, וכנראה פינו הסדירים, ככל המקווה, את המקום בלילה, והורישו מקומם למקומיים, ומדומה עליהם שהענין נסתיים בנצחונם אמש, וההפוגה יכולה להימשך מעתה בנחת, ומכל-מקום לתותחנים מאצלנו אינם רגילים ולא מצפים, ונראה כי... צביקו אינו מניח לספי להרחיב, ומונע מן הנאספים חדש וגם מועיל וגם שטף-לשון שאין לו מעצור, אץ גורף ופוסח על כל המניעות — וצביקו בא לקצר ולהדוף אחר

את השאלות כולן במחיידי, ומופסק, כרגיל, בשאלות שכנגד, ובשאלות על גבי שאלות, עד כי נראה שהותרה הרצועה, והיו אף שהתחילו דברי קלות-לשון, לוצצים בדברי כובד-ראש, וכבר צעקו "שקט"! יותר מפעמיים שלוש, ומישהו שהזכיר לא לשכוח לקחת מכושים, ואחר שרעיון סהרורי נסס בו, כאילו מוטב להזהר מתצפית אויר — ודשו בו ופסחו על חכמתו, ועל כמה וכמה, שכבר אין שום סבלנות לחכמות כלשהן, וניכר היה כי ממש הגיעה השעה לא להרהר יותר מדי ולא לשאול שאלות — אלא לגמור ומה שאינו גמור ייגמר במרוצת היום, והכל יהיה גמור, היה יהיה, ויהיה טוב. שימו לב: פלוגה! פלוגה מלאה הולכת לנו הפעם! פלוגה אדירה, ותותחים מרעימים מעל ראשה, והוד והדר! מסכמים כי תיקרא עוד פגישה בחמש אחר הצהריים במקום הזה, וזהו, תם ונשלם. כיון שכך אפשר לקום ולצאת ולבוא ולחליץ עצמות נרדמות, ולשוטט עד ירכתי המדרון להציץ אל מרחוק, אל המקום שהוא שמה, (והו? שם? זה הכל? נראה כאילו לא כלום!) וכבר מתערבים בין רעים וידידים, ומשתלחות חפשי קריאות חדוה, וידיים נתקעות ב'אהלנים' כפולי שבע, ו'מה נשמע' נפוץ לכל רוח, ונעשה כמו ערב הטיוול הגדול, בלא כל הקפדה על השמש, על הלהט, על המרחבים הגדולים הפרושים דממות, מחרישים על שלהם, בתנופת שטחים שאינם תמים, והאופק מעליהם מבלית זיגוגי חום מתעתעים. צביקו קם ומתארך כדי לשוב ולהשקיע ראשו בין כתפיו, ומשני עבריו נדחפים להטפל אליו שניים כאחד, לאחוז בו עתה כולו לעצמם, להביא לפניו מרי-שיחם, שאלה בוערת שנשתכחה קודם; וגם פלוני הלו, נכרך אחרי צביקו מאחוריה, לא לקחת ממנו אלא לתת לו, להעניקו מנת נידנדוד פרטי, מנפש אל נפש, וכן גם פלוני, לא הרחק ממנו, זה שמעולם טוב לו כשהוא מתאבק בעפר רגלי מפקדים, ולעולם פניו זורחות מאור שנגה עליהם (הה, חברים, לא לשוא הוא נרגש פחות, וצועק פחות מכל אחד, מעקימת שפתיו ניכר בו) — כי עוד נכוננו לו עליות, אשרי המתרועעים עם מי שאחריתו תשגה!), ואל כולם גוהך צביקו, פולט הרבה עשן ופוטט מלים בודדות, ומיישר לשוא את לולב גוו, ונושא עיניו רגע, אף הוא, להשקיף צקלגה לראות מה, עד כמה שלובן הסימאון החורך, ונדנדודו של פלוני ובעיותיו שלו, מניחים מקום.

וכבר התחיל היום מתכבשן, עמימות משב לוהט, ורביץ שרב עבה עד מעק, שעושה כל מחסה-צל לאין, וכל נשימת-רוח למפח ניחר, זרוי עבק סימאוני. מאליו מתדלדל השיטוט המרוכה על הגבעה, ומי שהיה צריך ישב בגיפ ונעלם מהרה, ומי שהיה פטור סילק עצמו אל מתחת לעץ, אל אותם תעתועי צל שדוף ואפוי, מנומר בהרות-שמש מעשה-חורי, ומתבוססת שם כבר, בגניחת כלות הכות, ערימת גוויות פגורה, ועוד לה רק רחש תולעי שהוא, ורחש קל גם סביב הלו, קובצ'יק הנהג, שגבו בגזע ולשונו בפיו, לחה גם כחום היום, ומעידה ברוב סימנים, רמיזות וקריצות, על מיני מעשים במפקדים, שהללו לא היו מחזיקים לו טובה על פירסומם, ושעל-כן באים כשמן בעצמות שומעיו, אלה מהם שעצמותיהם עוד לא ניקלו תומם, וקודם לכל, זה הממורפק ומתמוגג, המלחית ממולו, אותו יעקבסון, שמחשיף מזמן לזמן שיניו הרעועות בשחקת איץ-שמע — וזולתם אין מי שיטרח גם ככה, בתוך אותה שלולית צל חמה; והכל צידדו עצמם בעיצום עינים מעל דרך הומן, ויעבור לו יעבור, מזומזם מאד, כאלו אלף דבורים פורחות, ממוזמו מאד, נשמט מאחיוה, ויגע, ככה, יגע עד כמישה. אי-בזה ריטן קולו העבה של מוטה, אי בזה פירנסו מנוע גיפ והפחיתו כשהלה ממחה מיד בתשואות שיעול ועיטוש, וגם מישהו היה קורא למישהו על פני הגבעה, רחוק, לא נוגע, ולא אני. ניצלה על גחליו רובץ גידי עדיין בשולי אותה שמיכה רפויה, מפרש אין רוח. עד שבתוך שיטוטו נתקל בגוויתו צביקו הארוך ונעצר עליו בתמיהה: "מה יש גידי?" והלה, נתכווץ בלא חפץ להשיב. אבל אי-ניחיתא שהיא מרימה אותו ומושיבה אותו, והוא פולט בעל כרחו: "...לא יודע. פתאום זה קפץ עלי". — "אתה עייף?" שופף אצלו בכפף ארכובות חורקות, צביקו הארוך, ומציץ בו פנים אל פנים, ועיניו, מסתבר, חומות אישון, כשל כלבים, וכהצץ אדם אל רעהו, עד שנעשה כאילו היה אפשר כעת לבוא להתחטא אצלו ולספר דברים, להתחכך ולפרוק סתומות, האל יודע מה, ולהתאוונן ולבקש על עצמו, ולא רק צידוק אלא, אולי, גם ליטוף, פשוט שיחליקו לך בכף-יד על ראשך; לא כלום, חמוד שלי, הכל יעבור. — "כן, מפטיר גידי, יום אתמול עוד אוכל בי...". דברי ווידוי ובקשת כפרה, והרגשת הפשרה, כאלו כל השטיוות כבר הוצאו, ונתפנה מקום לאמונה לנבוט בהיסוס, אל תוך חום היום, לולא היה כובד החום הזה מועך ביבשות וכאין חנינה. צביקו

קם, וגידי קם. "יש לך עוד זמן לנוח". דיבר צביקו והניע ראשו, ואולי זו חיבה, הנעת ראש זו, ופרש והלך. וגידי שכבר הוליכוהו רגליו אל מתחת לעץ, כמעט כפף קומתו לבוא אל מתחת לענפים הסורחים בנוקשות, והעלים הדלילים המתמרטטים באפור, שלח פתאום יד לקרצף בשחיס וקנו המשובש, וחרף אל עצמו כי אסור לאדם לפנק עצמו, וכשמתחיל בחזר לפנק עצמו — מוטב ויודיע כי אינו משחק עוד, ויחזור לביתו. הה, תנו רק רגע להיות בשקט ולחשוב לבד! אותו ג'יפ שרתח תחתיו זה כמה חסר סבלנות, הדמים לרגע ליתן שהות לשני מס'מים, לשני סגנים ולקמ"ן אחד, למ"פ "מסייעת" ולסגנו, לקחת דברי פרידה — וחזר ונתרעש, וכיתש אבק משלו והרגיזו אל מול גל אבק משל הרוח, ונבלע בשניהם, ונפל שקט מסוטף צריבות. וגם צביקו ומוטה נפנו לבוא אל מתחת העץ, ולכל מה שיש מעתה לדאוג בעולם — שידאגו הם, ואנחנו נישן בלא-איכפת. רק בני, רפי ועמיחי, מהופכים זה אל זה, תוזזים באושה זבובית ומשיחים כמימם-ימימה על "ליכוד החברה", ולא יילאו — הה, שמים, בקשו רחמים, וגם ההוא, מתחת השמש, ברזילי המתולתל, גחון על קוציו שצרר לו בבוקר, כאילו יש בזה משהו, או ישתנה משהו בשל זה. אבל שקט אצלו, כן. מכריח את המלחמה לזו הצידה. — "מה זה ברזילי?" כאלו התפרצתי לגבולו. ותיכף יגביה זנבו במחוות-איום. יחשוב שבאתי לדרוך לו על המעגלים שלו. אל תפחד, לא אנע בך. אינך רוצה בי — לא צריך, ואני הולך הלאה, הלאה הלאה. יה, כמה הייתי... — "מנסה להעלות נשכחות — אומר ברזילי — צמחי שלהי הקייץ, קוצים, כמובן, בעיקר". טוב טוב, כבר מאוחר, לא אתלבש עליך. שחק לך בשלך, ואני הולך. לאן? קצת, שמה, לא פה, לבד, הלאה, קצת עוד, חם נורא, שיהיה שיהיה. מה אני יכול, בעצם? בתוך תוכו — לא חם. בתוך תוכו — תמיד אחרת, ובלבד שקצת, ושקצת לא אף אחד, ושקצת טיפה לבד, זשקצת אני פעם אחת, אני.

היום העכיר יותר, הדליח עד עפרורית. כאילו נידון העולם לסימוי, והוא מבעט. מתוך שוחה סוככת שמיכה: "מה גידי הלך מצוברח ככה?" — וביגיעת גרון חרוב — "אולי דפקו אותו הגדולים על אתמול". — "מה הוא אשם?" — "מישהו צריך להיות אשם — למה לא הוא?" — "למה כן הוא? אף אחד לא אשם". — "אין דבר כזה!" — חום רבוץ ניחר על גחונו. כמו הדי ילל מרחקים. זאב ערבות בודד. מתחת לעץ, בתוך משך קריש הסיפורים הנצמג בעצלתיהם, על פני ציבור הגלמים המוכים, המכושפים באפס'יד, בזמזום לא-כלום; "אתה שומע?" — לא, אין לי כוח". אבל לנחום איכפת פתאום משהו. והוא מבקש אם מישהו יוכל לסייעו לדעת איזה הדרך יכול בחזר להגיש בקשה לעבור לחיל-השריון — כך הוא ממלמל באזני שומעים אפשריים — רוצים פעם בתנופה אחרת — הוא מלמלם — לחיות בדהרה ולמות בדהרה — זה אדיר חפצו! ... הו, כן, פוחחי יאקוש לבדם כורים אז שתי אזנים ומלוא לב אל נימוקיו של נחום, אל סיפור המשורין, וחסים גם מהבריה זבובים. מפח אבק ממשמש ונופל מכנף הרוח הזאת, צונח גדוש בשאון-שתקני, כפיח הכבשן, להשחין ארץ בקללה. או שמא אות הוא להאבקות של מאון? — לא רוצה, ולא אתך, ולא תיקח ממני, אמות ולא תיקח ממני. אבל, עד שכאן רבץ איך-אזנים, מפרפר שם היום להתנער ולהפטר מצעיפיו העכיבישיים הללו — ואבק נחבט כלרגלי שני פרים עזוים נאבקים בשדה הגדול בנשיפת איתנים, חפור ונחזר והתעטף בו. הו, כן, שדות גדולים, וריקים וגדולים וקלויים. ונשחקים לרוח, יצרים גדולים נפתחים שמה, שזופים ולא בלומים. התמסרות פרא לשחוק עקרבים, התגודדות נלהטת לתפוש, לרוץ לתפוש בלילה. — "מצאת משהו מיוחד?" וברזילי, בצמצום ריסים מפני לבנת החום: — "לא, כרגיל. אותם דרדרים ואותם קוצנים, והקורנית הזאת, המקורקפת. שום דבר מיוחד. אבל כשאתה מטפל בצמחים — אתה מחליף נשימה". עלעול גבוה קופץ מתבחש ובא לכאן, לוכד לסיחורו כל גישובת ומרקידה באנסה, והכל פתאום משתטה. ואחר-כך הולך זה ומרחיק, וחוזר כאלו קודם. ומישהו: "לאבדון, לא יאכלו היום צהרים? מה הם חושבים להם שמה?" ואחר, אליו: "עזוב. לאכול? כעת לאכול?" — לא רוצים כלום. יורדת לה ביבבה, דולגת ופורצת עפה לה קדימה. כנפים רחבות כאלה. הה. — "תראו, כבר עוד מעט עשר!" — "שיהיה מאה! ...". לא משנה. כלום לא. וגם זה לא חשוב, ולא משנה. — "לאן, קובי?" — "לא כלום. קצת כאן". והגיע עד שפת המדרון, מאהיל על עיניו, להרחיק ראות, אבל הכל תלאובות אפור יוקד, ורק במרחקים שירטוטים של הרים. ספק עשן ספק הרים. כאילו שם הרבה יותר טוב. האם לעולם לא תגיע השעה לצאת, לקום ולצאת וללכת, דרך שלא חוזרים בה על עקבותיך. פעם אחת. פעם אחת גדולה שבחיים!

קול דובר אליך. לכה קורא אליך. ומקשיבים לזה. ומקשיבים לזה. נורא מקשיבים. רק סתם מלים מתעתעות? לא שום אמת לאמיתה? ואם אמת? גם או לא? אני מוכן. הנה אני מוכן. הנה אני כאן מוכן. רק תגיד — ואני הולך. בלי שום קשרים. לעזוב, לקום, לצאת וללכת. בלי זהירויות, בלי ער-בויות, בלי שום התחייבויות. תקרא? קראת? מלוא קומתו נשתרע לו עתה קובי החבלן, בין העש-בים היבשים, על האדמה האבנית החמה, ואת זרועו חיבש על עיניו מן הסומא המלבין, ופעימות שיר עלו על הלב, מאותם שהכיס המכופתר שבחולצה נושאם, ושהאצבעות, כרגיל, סולדות מבוא פנימה ומגעת בהם, ואולי אף מהודות בהם, ולשיר ההוא התחלה מדברת ככה: רוח זו הסתיו כבר אחוז בה. / כמה חולף הזמן. / (ואולי נכון להחליף "חולף" ב"הולך". הרחק מריח המליצה, ביתר אפורות מתאפקת), אלהים הלא חסד הוא לחלוף (ללכת!)... היינו-הך היינו הך. לא מעלה ולא מוריד. (הה, לא רוצה. מתעב את כל אותה הוויה של אחת-היא! נורא לא רוצה!) כן. ובמה נשאר להאמין? מסתבר כי הרגליים נינוחות על גל נמלים דווקא, צבר פרטי גרגרים, וחוסר מנוחה מתערב בגעגועים. הה, אל תשלה נפשך. משהו מסית, משהו מיילל — מכאן; ומכאן, תמיד, זה שיודע הכל מבעוד. או אין זו אלא טעות מחמת עייפות? קוצר המשיג? ואדרבה, אמור, אמור משהו, אמור מה! סוף קיץ. יבש ומיובש. הכל חרב. ככה. וצריך יהיה, בעל כרחך, באי-נוח אך באי-מפלט — להוציא את הפנקס ואת זנב העפרון ולרשום מהר, ולהפטר. ולתלוש את זה הדף, לקחת ולהעיפו ברות, ויעוף לו עד ההרים ומעבר להם, ולצאת אולי מיד אחריו. ורק בפשטות, בדברים פשוטים. ומעבר כל ההרים, מעבר לחומה, לסגור.

רוח זו הסתיו כבר אחוז בה.

כמה חולף הזמן.

אלהים, חסד הוא לחלוף.

משהו מסית, משהו מיילל —

ומשהו כבר יודע הכל מבעוד.

היינו-הך. היינו-הך. וכלום לא כדאי.

סוף קיץ. יבש ומיובש. הכל חרב.

במה נשאר עוד להאמין?

ולסגור, ולהטמין מהר בטמון וכאילו לא אני. ואינני.

בתוך תוכו לא חם, בתוך תוכו לא זלעף, בתוך תוכו של היום העכור — כפנינה בחובי קשוות הצדף — עצורה עדנה צוננת ושוקטה, חרישית, פנים-פנימית, לא נגועה ולא ניזוקה בכלום מבחוץ, ממש צינה בלב היקוד. די לרבוץ ככה, נקום ונלך. מימי הג'ריקן לא יותר פושרים ולא יותר חלודים מכל מים ששותה כל עובד בשדה, ולא להתפנק. הגבעה כולה מוכה תחתיה, אבל אינו דומה עמם החום שבצל העץ, לחום הפתוח שבתוך תוכי החום. כאן הוא יותר פשוט, יותר כמו שהוא, וגם יותר כחול. בתוך תוכו של היום הלוהט, ושם בשדות, פורחת שוקטה כתמיד הוויה ספירית מזוככת ומיטיבה ללב, כערב נאה בצוותא רוגעת, על נאות דשא מזולפים — הווית צהרים בברכת מים צלולים, רצי כחלילות ואורות. הבט ונשום: לא חרוך עד לית תוכו, לא אבוד במשרפות שדפה — בתוך תוכו של תנור היום מוצלף הרוחות — שמורה הווית צהרים פנימית, מוצקה כגביש, ועל פני כל השטחים האביקים היא, ועד ירכתי האופק הדלוח — כמין שיר בריא וכחול, מרחבים שהם מרחבים, שדות שהם שדות, וקיץ כה רחב וזהוב — ולא להתפנק. רפי הגיע עד קצה רמת הגבעה מעל המדרון התלול, מעל הוואדי שלמטה, העשיר בירוק מפתיע, מדהים בהמצאו, ידיו בכיסי המכנסים הצונחים כמעט בקפלים מתרעשים וכתנתו הפרומה ושתי כנפותיה המרווחות מפרכסות ברות, שבטרם התנפלה לתהום, חושפות גסטו המעורטלה, צנומה, מצולעת ומתנשמת, ופרצוף מכורכם סימוי לובן הגיר. ועם זה, אף-על-פי-כן, הרי זה בחוץ ובשדות — ובשדות שבחוץ תמיד זה אחרת. עלעולים מתהוללים הפקר בשטחים הפנויים, הריקים לכל צד. אם אין אחרים, יהיו-נא הם, כפות הרגליים היחפות נצרות על העפר החם. ותחטוף לה הרוח את קילוח מימך ותרססו מסוער למטה — וסיד כבוי יתסוס יקציף לעומתו. ונסוב כעת ונחזור

לבוא לשמוע מה מספרים במעגל ההוא. תראו איך דויד עודנו ישן! והלא זה הנכון מכל — לבלות בשינה את הזמן, את החום ואת העולם (בערב נצא לקרב). גם מתחת לעץ צפופים ודחוסים ומנמנמים. בתוך תוכם של הצהרים — גרעין מוצק של שלוה. כמו כתם ירק בשדות שלך. וסיעת צפרים עוברת במאמץ לאלכסון הרוח. יאקוש רובץ לו, לומד את המפה. ראשו על שני אגרופיו, מרפקיו באדמה ועל ארבעתיו הוא גחון. מה תאמר לו המפה — כשלא הדרך לשם קשה ולא הנוף שם מסובך, ואין השאלה אלא: עצמת האש ואיכות ההתחפרות. אולי גם הכוח השמור לתימרון. והנה צ'יבי. צ'יבי שלי. שרוע בצל היריעה. בנחת. יחפותיו מלטפות את חלקות העפר הלךך ושוב, ומספר לקטנים של יאקוש סיפורי אגדה, ונראה שהנאה לו לספר ליבחושים הללו. דברים שאתה הפלאת לעשות, ושעשו אחרים וקני תמהם במשיכה, זוקף לזכותך באין ממחה, וכשיתמו סיפורי הגבורות יבואו כרגיל סיפורי הבחורות, וכאן, חברים, הקרקע קולטנית עוד יותר, תחוזה ומדושנת, ונחת לספר להם! מה החום, מה הרוח, מה הערב שיבוא אי־פעם, כנגד עינוגי שמיעת דברים מרטיטים! מלאו הריאות אויר בשל ומבושל. — "מה זה בידך, ברזילי?" — ומן הצד מנמנם עמיחי. לא מפריע לו? רושם לו בפנקסו. הייתי גם אני מוכשר לשבת בחום הזה, במזונח הזה, בלהכעיס הזה, פרוש ולומד? אה, אני. למדן גדול לא הייתי מעולם. — "זה? קוראים לו פרע־מסולסל". — "פרע מסולסל?" — לא שמעת שמעו? נחמד, לא? מצוי כעת בכל הארץ, בכל כוכבי הזהב שלו. וזאת פשוט הסיאה הקוצנית. עם פרח לילכיימימי כזה, כעיני לאה, זוכר? ועיני לאה רכות...". — "לא כל כך זוכר. מכל התנ"ך שלמדנו לא נשאר לי בראש הרבה". — "לא למדו אצלכם?" — "דוקא מפני שלמדנו. המורה שלנו, אתה יודע, מן ההם שהולכים בשווליים ארוכים, מנפנים בידיים לבנות, צועקים "אדמה אדמה" ולא מבדילים בין תלתן לאספסת". — "אה" — "מה לילך? — התנער פתאום עמיחי שהיה מוחזק מנמנם. — לא! לעזאזל, המורים אתם אומרים? הפרצופים האלה! סרחת מצרים! מה לא הרגו לנו? את התנ"ך, את ביאליק, את לימודי הטבע, את הכל, וביסודיות: שוב לא נפתח ולא נביט בזה. גמרו". — "לא כולם כאלה...". — ניסה ברזילי לסכור בכף־יד זרם הרים. — "עזוב! — התרומם עמיחי ואף ישב — לא רק שהם כאלה, עוד הם באים וטוענים עלינו שאנחנו איומים, שאנחנו דור יורד. מה, בעצם, הם יודעים עלינו?" —

יופי, התחלה מצוינת. בואו נלבה שלא תדעך. ובואו נדבר פעם. נשכח הכל ונדבר, נדבר אחד אחד, נדבר שניים שניים, נדבר כולנו כאחד, ואיש בתוך ציווחת רעהו, וטוב נורא לצעוק בצווחת, וטוב שבעתיים אם אגב כך, אומרים פעם אחת דברים שלא כרגיל, וטוב שמגזימים פי כמה, כדי שלא להיפטר רק במגוד־כתף, שלא לצאת רק בלגלוגי סרק ובעגמה נכזבת אחרי כן. אחד פה עודו קוצץ ודש במורים, על שסירסו כל טוב ויפה. ואחר מקונן איכה טיבעו בריסי רוק, נתווי מליצות ומוסר שחוף, את כל הפשוט שבחיים, את הטבעי, את הרגש החי לדברים חיים, ואת האדם הפשוט, את האדם כמו שהוא. ובני, ממרבצו תחת אובך השמים, שמע קול דברים ובא. מרים קולו עוד מרחוק לדעת אם כופרים כאן בחינוך בכלל או שטוענים כי רק אצלנו הוא אומלל שכזה, הוא עם כל ה"ערכים" שלהם? אפס כי, מי איש כאן ויתכון לשמוע או להשיב, כשאפשר פשוט לצעוק בחדווה, כי כל מה שיש בנו יש בנו, עם החינוך ובלעדיו ואדרבא, אם יש בנו דבר של ממש — הריהו דווקא בהיפוך ממש שביקשו מאתנו — למשל, איך להוריד כידון לחדרי בטן בלא לעפעף עפעף. צועקים שזה סופם תמיד של שמן־זית זך מדי, של קמח־סולת מנופה מדי, כל אותן זמירות שבת לא מחייבות איש, ודוגמה: אהבת העם היהודי! אה, כן. בואו רגע ונדבר בזה. העם היהודי! איזה עם יהודי? אהבת העם היהודי! מי אוהב אותו? הלא אנחנו נמלטים כנכוים מפני כל מה שהוא יהודי, וזה כבודנו וזקיפות שדרתנו. ותדעו, ובמפורש, אחת ולתמיד: אנחנו בוחלים בכל מה שגם ריח־ריתו כזה. החל בשיעורי ההיסטוריה היהודית, עם כל הצרות, וכלה במאכלות ובגניחות היהודיות, בכל מה שהוא מיבטא גלותי, מנהגי גלות, ובאידיש בכללה, הבדיחה הזו שקורין לה אידיש, על צליליה ונגינתה, על פרצופיה הלא־שופים, המבעים שיניים מתוקנות בכסף ובוזה ובריר זכרונות מן העיירה שלהם שם. וכל דברי התורה והחכמה שלהם, שהביאו מ"בית הספר תרבות" שלהם, או מסמינר המורים בגרודנא, או מהיכן שהוא — מה כל אלה, הגידו, נאמר, כנגד הכנסת גול משה־עשר מטר ברגל שמאל? או, כנגד, אפילו, נאמר, ספל קפה קט בנוסח ברזילי? שלא להזכיר בדיחת־פה שמביאה גם את האמיצה שבבנות להעוויית ביעותים מעבר כל הסמקה שהיא! איפה! הלא גדול המורים שלנו בטל בפני כל מס־כף שהוא.

בלי להתכוון אל גידי דווקא, או אל מישוהו, יאקוש; להוציא כמוכן את בומה, שנולד נבלה וימות נבלה. (ואגב, עולה על הדעת: הבאת היהודים המעפילים בספינות. זה ששרנו ושרו לנו אלף השירים — כלום לא היתה כאן יותר הרפתקה, יותר חוץ-לארץ, יותר פגישה עם ים ואניות ונמלים, יותר עלילות הברחה ואומץ וערמה, והרבה פחות דברים אחרים, שעליהם דווקא שרו השירים? ובאותה התלהבות גופא כלום לא היינו מבריחים גם שקי תבואה או משהו? אני מפריז? במה? למה בפעם אחרת, למה לא כעת מיד, כיוון שכך—). או אגב: את האדמה באמת אנחנו אוהבים כל כך? באלף השירים ואחד? או רק דרך מכוונות, כשמוסעים ארבעים סנטימטר מעל פניה על גבי הטרקטור, ולא במגע רגלים ברגביה, בלא שום קשר אישי! — חדל, חדל! מה זה קשר אישי! אדמה זה בחורה? דבר לענין! — טוב. בקצרה: איננו אוהבים יותר מדי את מי שאינו, בדיוק, שלנו וכמונו ועמנו, לא חשוב מה, וגם את אלה לא-כל-כך. ולא אוהבים את מי שמתערב במה שאנחנו ובחיים שלנו ואומר לנו דעות. מסתייגים מכל זר שהוא, ובבוז, מנערים חוצננו במפורש, מכל שייכות שהיא, לא רק ממה שריח דת או מסורת לו, מכל מה שקורין לו "רגש-יהודי", כולל חזנות, מטעמי דגים וטקסי הלוויות — כל אותה תבחלה מוקצה מחמת שומן עפוש — אלא גם מכל מי שבא לתבוע ממנו בכוח זכויות יחוס או כיבוד רגשות, מאז ה"עליה השנייה" ועד "תולדות ההגנה". ולא זו בלבד שבחזרו הגון בוש בהם, אלא שחובה היא למהר ולהטהר ולהפגין כוחו האמתי, הסגולי, בכל מה שהוא יבש, חומרי, כבד, ברי-קיימא, ששייך רק לפלחה, לדיול, לקטרפילר די-סיקס ומעלה, או אל הפרולטאר (לא הרעב, חלילה, אלא הלחום! לא המזוהם, המסכן — אלא העולה בבריקדה!), ולהתגנדר באי-תלות כללית, מוחלטת ושלמה. מה פלא איפוא התיעוב שמתעבים כל שהוא פולני (סיאוב!), אנגלי (מדכא-עמים), אמריקאי (גולם של זהב, מאסטיק ומצלמה), צרפתי (נואף שכזה, ואיזו שפה! צפרדעית!) וכמובן, ובלי הרבה סילסולי נימוס — התעלות על כל שחור שהוא, שכל "עין" ו"חית" שלו מלשינים על פחיתותו. ושעל-כן מה נותר לנו עוד מכל תיפלויות העולם אם לא הקומביין, הדיסקוס, הגייפ, הכדורגל, הצביות, הסלט הגדול, הטיול הקשה, והקפה המטוקס? לא הרבה, בחיי! (תענוג להתווכח! איך אנחנו?). והבה נתודה עתה, כיוון שהתחלנו: מה יש לנו, בעצם, דבר מלהיב באמת (שלא לדבר על מלחמות — מלחמות ענין אחר לגמרי, לגמרי אחר! — באמת אחר? פקפק אחד מפקפק — בטח!). האם לא כאלה אנחנו שהכל אצלנו "סתם"? ו"סתם" הוא אצלנו המלך, אין למעלה ממנו, אין פורץ גדרו, אין יוצא מתחמו, וזה גם נאה לנו, גם גברי יותר, אמין יותר ופטור מרגשות והתחייבות! אה, רגשות. לאן נגיע כשנתחיל ברגשות. פי אלף מוטב לרגון ולרטון, להתפרץ אל תעלולים נועזים, ולהוכיח כי אתה גבר אתה! הלא בעבור שני משמשים אנחנו קופצים, לפעמים, גדרות, מדלגים הרים ובקעות, מסתכנים ומסתבכים, נלהבים כמטורפים, כאחוזי קדחת — פשוט, הבטחנו, בצחוק, לנערה אחת, שכבר שכחה, שני משמשים! ובשל שני משמשים לא עשוי אצלנו בחור לרדת למכות ולאכזריות ולבעוט בכל, ובכסא הכבוד! לא חשוב, תראו, מה עשינו כבר ומה לא עשינו. כבר הרגנו. כבר שרפנו, והכינו, ושדדנו. וסתם הרגנו. ולא תמיד בנימוק גדול, אלא שקרה שככה ניקרה לפנינו. ממש כשם שפעם אחת, פתאום, אנחנו נורא ילדים טובים והביבים, אבירים למופת, אצילי רגש מוסר, חסים מרמוס פרח קסן, מושיעים זקנה ערביה מסואבת, חומלים על חמור תועה בשדה, חולבים פרה נעזבת מרוב רחמים שבלב ואי יכולת לשאת געיותיה, ויוצאים, פתאום, לרדוף, משום-מה, אחרי משהו רחוק, לא ברור, לא ידוע, נמנע, שהדליק את הדמיון, פרח על ראש התרמון, בחצי הלילה, מעבר לכבישים, ואדיות וגבעות, שמועה אחת, או חשק שנתפוז לו — קופצים ככלב שוקק... ובו בערב מתביישים ומתבלבלים ומסמיקים לפני איוו ילדונת אחת, כחולת עיניים, ולא יודעים מה להגיד לה ואיך לשאת אליה עיניים — כן... ותחזרו כעת אל ההם, אל לבני הידיים, המורים שלנו, מה עלובים אלה יודעים עלינו, מה הם יכולים לדעת, מה לנו ולהם, מה הם כאן? עוזב את המורים! מדברים כעת על עצמנו. אנחנו בסדר? לא רק ביחס לאחרים — ביחס לעצמנו, ביחס להרגשה שלנו — טוב לנו? מרוצים מעצמנו? הו, נפלא להתווכח! שוכחים הכל. שוכחים גם שבערב נמות, רובצים מעורטלים, מתכחשים לזבובים, לחום המכרכם וצווחים בהנאה מדבירה תחתיה כל דברים מתפרצים. לא ברור עד היכן נגיע. נגיע אל אשר נגיע. דברי אמת. ישר ובלא פניות, ובלא סלחנות ובלא חנינה, נדבר על עצמנו, אלא על מה? וגם נגזים מאד כדי שתבינו מה, ונתוודה: כלום אנחנו לחיות יחד אנו יודעים? כלום אנחנו נעשה עוד מעשה גדול בימינו? — אבל למה יש

לקוות מעמנו? קח מצד אחד כל אותם המזוללים מושכי המכנסיים הצונחים ממתניהם הדלות, כל אותם ממושקים נופי-מזל, חולי הכיב ונפולי החזה, מדובללי נור השיער סביב קרחתם; או לעזאזל את חברותיהם, אותן תרנגולות חסודות, אותן לחיים-מעשיבות, המפסיעות על עקביהן במחיתא-כפיים ובצוויחת ליל-סלינו-על-כתפינו, ומחרוזות תיגוקות בוהים בשורה לפניהן — ומצד שני קח את הורינו המסכנים, שמרוב עייפות ועבודה קשה נצטפדו ככה, שבקושי מספיק רוחם לעצמם; ולמה אתה מקווה מאתנו? — ט-ט-ט, לשון גבוהה, למה לא תדבר לענין? — הוא רוצה להגיד כי מפני שעוד על הסיר ישבנו כולנו יחד — לא רוצים כעת לראות זה את זה, ורק להיות כל אחד לבדו. — לא, הוא רוצה להגיד שאנחנו דור משועמם מאד, שלנו כמעט ואין דבר קוסם עוד. שאנחנו שרויים בצל הראשונים ובעובי ההמשך — אם זה מובן — שאנחנו כבר שמענו את הדיבורים היותר מפוצצים, שמשכו והוליכו אותנו אל אלף מסיבות; ימי עיון, קורסים, סמינרים, של קיץ, של חורף, של סתיו ושל אביב, ומרצים טירחנו לנו על הנשמה, כולם, מקטון-הקטנים — שקפץ על ההודמנות לנאום לפנינו ועד גדול-הגדולים שהואיל להיעתר ולבוא לפנינו — כולם הובאו לפנינו וגם דיברו דבר, ועל הכל; מעונג שבת ועד המאטריאליזם ההיסטורי, וכבר אין במה להפליא אותנו, כבר לא מאמינים בכלום, אבל גם לא כופרים גמורים, רק מסתכלים בשעמום, ומה ייצא מכל זה? — ייצא שנורא רוצים לנסוע פעם אל מעבר לים, — העיר אחד מן המעגל — כן, או הפיטום, ראשית חטאת היתה הפיטום. מפיהם חסכו הזקנים כדי לתת לנו בננות ושמנת שיהיה לנו טוב, כשהם אכלו זיתים ותה בלא סוכר — וככל שהם עצמם לא הספיקו כמעט לקרוא ספר מרוב עייפות ועבודה קשה — לנו הם שכרו לבני ידיים שיפטמו אותנו בתרבות, ביהדות ובערכים. מה פלא שיש לנו פרצוף שכזה? והתגיגות! והמסיבות! נאומי במאבק, נאומי "העולים יעלו והבונים יבנו". נאומי "אנחנו ושכנינו הערבים". נאומי "הבנייה הסוציאליסטית הגדולה". נאומי "כל בית יתחלק עם אחיו העולה", נאומי ט"ז בשבט וי"א באדר, הסיסמאות, הלהג, פסוקי התנ"ך, "השעה החמורה", "צו ימינו" "הימים הטרופים", נאומי "בנינו הגבורים", נאומי "עד טיפת דמנו האחרונה", נאומי "בדמם קידשו את החיים", לעזאזל, מה פלא שיש לנו פרצוף שכזה? והמסיבות שהיו לנו, אה אלהים, עם הש"ש-ש" בתחלה, באמצע ובסוף, עם נאומה של איזו אמא (אתם עוד אצלי כולכם ילדים — ילדוים נחמדוים שלי!), עם "אגיד לכם משהו" של אבא אחד מחוספס, דל לשון ומתאמץ לדבר מלים גבוהות, מן הזכרון, ולהלן שני הקטעים לחלילית (חלילית אחת ממלטת פתאום צריחה לא צפויה), והדיקלום של שתי הילדות, והשירים מה-טוב ומה-נעים, ואחריו השמש-מלהטת-ובעמק-רובץ-הטל, ותיכף ובאותה התלהבות דודה-הגידדי-לנו-כן — וכעת סוף-סוף באה ה"מסכת" המהוללה, הנצחית, המפלצת אלף הראש, הדומים זה לזה, מפלצת קבצנית ושחופה, וילד אחר ילד פוסע רתת וצועק חצי פסוק, חוויה שלמה ומדושנת, ומיד כבר עוד-לא-אכלנו-לא-שתינו-הבו-לנו-משקה, והפריצה-עיטה לחטוף נתח עוגה, או שזיפים, לא כדי לאכול, כמוכן, אלא כדי לקלוע בגבו של פלוני ולהעמיד פני תם, ולגדוש ככה את תפארת גדולת המעמד החגיגי. לאבדן, והלא היתה לפעמים הרגשה מוקדמת שהיא, שצריך להיות משהו, בערב החג, או המאורע, העור היה סומר מהתרגשות מוקדמת לקראת, מאימת המעמד הגדול שעתיד להתרחש, החג המפעים — ובאו כל אלה, עם קולם המלמדי, עם הש"ש-ש, והילדים המתחכמים להחיות קצת רוחם, והגדולים בין נופים לנואמים, הנואמים עד דמעות עצמם, והש"ש-ש הנינשף לכל עבר — והכל הופסד, הופסד עד חולין, אנחנו הפסדנו. הם הפסידו אותנו, אני יודע שאני מוכן להתרגש, לפעמים, עד דמעות, מכלום, משום דבר, מסינימה טפשית — והם לעולם לא הצליחו אלא להטפיש את הכל, ואת עצמם ואת עצמנו, לעזאזל. — נכון, בחיי! — מה פלא שאחרי-כן, כשגדלנו, לא מצאו אותנו עוד בשום מקום שהיתה בו הרצאה, מסיבה, קבלת משהו או מישהו, ולא כל חשק לשמוע אף מלה אחת יחידה — וכשמתאספים קופצים מיד לריקודים, בלי לאבד זמן, ובאותה קפיצה אחת רוצים לעלות מיד לפיסגה של הריקודים, בלי שום הכנה או הקדמה או התלהבות גוברת, שכן מוכרחים לעשות שמה, צורחים שירים וקופצים מטר לגובה וכבר "להשתגע עד הסוף", ומשתדלים גם להראות כאלו ככה, ולא מרשים לשעמום, ולשום כובד שרובץ דומם באמצע הלב — לצאת ולכבות פתע הכל, כשם שמכבים נר; פ"ו ואין, כן, מדברים, הו, על הכל, וצועקים שבורחים אצלנו מכל ביטוי של עצמיות, ותמיד אותם השירים ובאותו נוסח, אף 'משתגעים' על פי אותם התווים. צועקים שאצלנו מבהיל מכל הוא להשאר פתאום לבד, לעבוד לבד — כן, להשאר

לבד? — הו, לא. מה תישאר לבד? בערב? למה? תיכף רצים אחרי החברה. איפה החברה. לאן הולכים היום, מה עושים הלילה? בואו נעשה משהו, נלך לאן שהוא. נהיה משהו. — אה, לא. מוגזם! זה מופרז, מופרז! — מה מופרז? — וסערת קריאות: איפה ראית כל זה? למי יש זמן לכל השעמומים האלה שלך? כל השבוע כשעובדים עד הלילה? או בשבת כשעושים קצת שמח? וגם אז מה? — אה, לא. כשאני זוכר איך כולם בחבורה אחת בורחים מפני השעמום באלף דרכים — איזה שעמום שמעומום — מי שהוא עצמו משעמם גם עולמו משעמם — תודה. — בבקשה. — אכן, מה? — הו, חדל אתה, תן קצת בחורות ויהיה שמח! — אה, בחורות! הו, הבחורות שלנו! חבריה האספו ובואו: מדברים על בחורות! ומה אתה רוצה מן הבחורות שלנו? לא מוצאות חן בעיניך? — דוקא בכפר שלכם הן נחמדות למדי! — נחמדות? רק נדמה לה, או לאמה, שהיא נחמדה — מיד, הופס, העירה, ללמוד (כאילו), ושלום עליה! — תגידי: למה הבנות הן כאלה? — תגידי: למה הבנים כאלה? — הו, בנות זה אחרת לגמרי. מה הן נמשכות תמיד אל מעבר לאופק? לאוטובוס הנוסע מאן, לעתון המצוייר הבא משמה, לספר, לתקליטים, גם כשהן מוסיקליות כמו העץ הזה? להן יותר צר? (הו, העץ הזה, האשל הממורטט הזה... ושכך לל אנחנו כאן, במשלט העץ... ובערב נצא לקרב... הו, תראו מה!) — פתאום הן באות וסולדות: הלכלוך, העייפות, הזקנה הממהרת לקפוף, פתאום — הן סחות לך בשבתכם על הספסל בין הברושים — פתאום מרגישות שאטום להן כאן, שפשוט מדי, שגם מדי, שהכל כמו מגפיו העקומות של אבא דווקא, או סינורה של אמא, שאין לה פנאי להטילו לכביסה, ושאוכלים ואוכלים תמיד באותם הכלים, בהמשך אחד רצוף תמיד, חג וחול, ושזה ועוד דברים מעיקים לה על הלב הוורוד שלה, שוחר הוורדות שבחיים, והיא לא תוכל עוד, ולא לכך גולדה — כן היא מספרת לליל הירח כשיושבים ומשתפכים בשיחה, במקום פשוט להתחבק ולהתנשק — ושוכחת שרק לפני שנה או שנתיים היתה כותבת חיבורים "כפרי", או "פינה בכפרנו", — או "שבת בכפר" — או "שקיעת השמש בשדה", והמורה היה מתלהב וקורא בקול ומלקק שפתיו: איך שהבנים כמו בול-עץ ואיך היא כולה נשמה ורגשי-מולדת! — חדל! כולן כאלה? בכלל, בנות, הלא הן דבר אחר לגמרי! — איך אחר? — לא תמיד אפשר לדעת, אבל תמיד אחר. — מצחיק שהן חושבות עצמן לבני אדם! — עזבו אותן כולן — מה שוות בחורות יותר מבדיחות? ותשמעו אחת שנזכרתי — עזבו את הבדיחות: בחורה אחת דבר אחד, אבל כשהן כולן ביהד — דבר אחר לגמרי! — פחד אלהים! — ותראה אותן איך הן כשכולן יחד, צוותא של בנות יחד, יושבות שם צנופות זו בנו, מדברות בכל כוחן ומתקנות משהו בזו שלפניהן, בצמתה, בצוארונה, או מלקטות שורה שנשרה — חברות עצור מות (ונסה לשאול זו על השניה!), יושבות צנופות ומתלחשות במהירות, במרץ, ואין להציל מן הזמזום השובבי הזה שלהן אלא ניצוצות שרקנים נמלטים, רסיסים רסיסים וששצניים, שכאלה, וגירוי מתמיד לצחיקה, שנבלע כדי שלא להפריע לשטף, לאיזה "נורא" שיש להן תמיד להקדים לכל תואר, נורא חכם, נורא יפה, נורא חבוב, וחבב של חבוב, ומותק של חבב של חבוב, וקסם של מותק של חבב, וסלסול נחפו באצבע של קווצה מעל האוזן, וזריקת צמח על הגב, או אותה הגבהת השמלה מעל הברך, מתוך הרגשה ביתית-פרטית — ופרישתה מחדש והתקנתה הכללית הבלתי נקמטת למהוגנות, בלי להפסיק מן הדיבור המהיר, זולת אולי כדי להעיר כי החצאית של אורה נחצצת, ואילו של דבורה יצאה מותק, והעברת כל העולם, וחברה אחת ביחוד, תחת שבטן, במין חדווה יתושית, מזומזמת סביב ועוקצת כחתף, וכל מיני צדקנות, וכל מיני "הוא נורא גועלי", ו"התגלגלנו" ו"מתנו" מצחוק, ואחר-כך קמות להן שתיים ופורשות יוצאות לבדן, לשיחה "נפ-שית" יותר, על יאן כריסטוף, ועל "הנפש הקסומה", שכבר קראוה פעמיים, ועל הטרגדיה של פלונגיה, ואיך ש"מתייחסים" אליה, ואיך לעומתה פלמונית גם גאותנית, גם איגואיסטית, וגם חור-שבת את עצמה, וכבר שתיים שלש מתחילות לשיר, את השיר האחרון שבאחרונים, אותן שתיים-שלוש שיודעות תמיד את כל המלים של כל השירים, על כל בתייהם, עד האחרון, החל וכלה, שמביטות ישר אשה אל עיני אחותה, דרורה אל צפורה, ואומרות שירה. ואת כל מעט נשימתן הצרה מן השקיעות בניצוץ הזמר, ותמיד חלק ממעט זה אינו נהפך לשיר ונשאר נסרח כלחישת אפעה, טפלה ולוחכת בצדי השיר, או כאילו ניקב לו המפוח — עי-זי-רב! מה נטפלת אליהן! לעזאזל הבנות, בואו נדבר על עצמנו!

אלף יש לדבר! רק זה החילונו, הלב מלא, פתח נפתח, ויכוח אדיר, מזמן לא היה כזה, כולם

כאן. גם צביקו כאן. גם מוטה. גם קובי הארוך, אין צורך לומר כל פוחחי יאקוש החרגוליים. והלב מלא. והכליות עמוסות והרבה ההחורים, לא כולם גמורים לגמרים. הלא עצמנו ובשרנו הוא. הלא הם החיים שלנו — שתקו רגע, תנו לומר דבר! — אה, אבל אתה מדבר סתם דברים, וגם מפריז אימות! — מפריז? גם את החצי לא אמרתי עוד! — אל תאמר! תשמע מה שאומרים לך! — כשבאו זקנינו ארצה היו שרים "וטהר לבנו לעבדך באמת"... מה אנחנו שרים? "עוד שלו/שה קילו/מטר, מעצ/לש יא־חבלן! — ואלה שתי דרכים שונות והבדל גדול! — חדל לך. זו פילוסופיה ית! — מדוע? — ככה. — להם היתה נחוצה גם מלה יפה כדי להתגבר ולעבוד קשה, או הצדקה מתוך איזה ספר שהוא — ואנחנו נולדנו בזה ולא צריכים לזה ולא מלה ולא ספר. אנחנו כבר בתוך. יודעים לעבוד ולעשות הכל, ולא זקוקים עוד לא לרגש ולא לרגשות — ותוצרת מוציאים כפליים. — אגיד לכם מה. פלח אולי טוב לו שלא ילמד יותר מדי, ושלא ישא עיניו אל מעבר לברושים, ולא אל השמש השוקעת, ושיהיה פלח הגון, באדמתו ובביתו, שיעבוד קשה ויברך אלהים. — אה, זהו! לעבוד ולישון לעבוד ולישון, עד שמתפוצצים? זה ולא יותר? — מה יותר? מה אתה סח? איזה יותר? — הביטו עלי: נכון שיש כאלה שלא ייעפו לנגן יום שלם? כך אצלי עבוד! אוהב את זה. אוהב לשוב הביתה עייף ומאובק, ולהתרחץ ולאכול היטב, ולהיות בבית. טוב לי ביום עבודה גדול. לא מבין מה הבכי. — אתה מדקלם את א. ד. גורדון, סלח לי מאד. — אני? פרצוף כמוני קרא את א. ד. גורדון? אני פשוט אוהב לעבוד בטרקטור, יום שלם מתחת השמש. לא מאמין? — טוב לך, ולא קורה לך שנכנסת חיפושית לתוך דמך: אלה החיים? זו תכלית האדם? אינך מפסיד דבר יקר כשאתה שקוע רק בזה, רק ככה? והלא יש המון אנשים, המון דרכים, זרמים ונהרות וגם ימים ואוקיינוסים — מה אתה יודע על כל אלה? הלא יש ספרים אין ספור, יש ענינים, יש תמונות, יש מקרים, ואתה סגור כחומט במחילתו?... מי שככה מדבר, ברור שאכר ממנו לא ייצא. — ומה כן ייצא? — חושב שכלום לא ייצא. יהודי־נודד, אולי. — ולא נדמה לך לעתים כאלו מהר יותר מדי הוצגת בלב החיים, והם אחרת ממה שחשבת, או ממה שסיפרו לך מעשיות? — אתה מוכן לעבוד או לא? זאת כל השאלה. — הוא מדבר כמו ילד. כאלו רימו אותה, הבטיחו לו הצגה יפה ולא קיימו. — אולי ככה רק אצלכם במשק, אצלנו המשק אחר והחברה אחרת והכל נראה אחרת. — איך אחרת? אין אצלכם התפשרות עם קטנות? דחיית הטוב לימות המשיח, הסתגלות לצרות, לבינתיים אין סופי, ומרירות ומרירות ורכילות כאש עוממת תמיד? ולא כל יאכנה מדברת פסיכולוגיה? ותמיד בבטחון שאנחנו הטובים מכל ושאינן טובים ממנו?... — חכה רגע, אתה, לאן אתה רץ? איזה מין דיבורים הם! — ואחד מכולם נתמלא כעת רוח, ואמר בלהט — אה, שיהיה פעם איזה כינוס — אמר הבחור — ושכולנו נעמוד בו עצורי נשימה, ושמישהו יניף בו יד ויאמר לנו עד חדרי בטן: בחורים, כך וכך, כך וכך! — ולא נוכל עוד להתפור לנו איש לביתו כתמול שלשום, אלא נדע דבר גדול ומיוחד וממלא, ונצא ונלך אליו, כל אחד כפי מרום כוחו, וכולנו כאחד כפי מרום כוחנו, והחיים שלנו, יתמלאו פתאום רוח ואור וריחת השמש! — — אמר ולא נרגע, אפילו כשהביטו בו מכאן ומכאן בתמהון ובמשיכת כתף ובלא הגד דבר, והיו גם צעקות אחרות, והתחילו הולכות ובאות ומתערבבות קריאות ותשובות ונסיונות לתשובה, עד שכמעט לא נתעממה השיחה הנאה שלנו, כורעת תחת נוכחות פתאום של היום החם הגדול הזה, הניצב פתאום ראשו בשמים ונשימתו מרחבי ארץ, אחר כך אמר מישהו — מה אתה, חכם מכל העולם אתה! ואמרו גם: ובכלל, מה אתה כולל בהכללות! — לא כולל, רק אומר מה שיודע — אתה כלום לא יודע! — טוב, יהא שאני מדבר על עצמי בלבד, טוב? אני יודע שאם מקישים קצת בדופן שלי, שלך לא, שומעים מיד: ריק, שכלום אין לי מה לומר. לא שום דבר, שום דבר מיוחד. שום דבר מדליק, אנחנו יודעים להאחו רק במה שכבר ניסה מישהו בשבילנו. בשביל פלחים למדנו יותר מדי, ובשביל לדעת מה באמת צריך — אנחנו פלחים מדי. לא צמח תרבות, וכבר לא צמח בר. כבר לא מה שהיו הזקנים שלנו, ולא משהו חדש שמצאנו לנו. בלי שום שרש של ממש, לא בעם, לא בקרקע ולא בתרבות. הכל שרידי השקפות ושברי כלים, ונכונות תמיד לרוץ למקום שהוא, ששם יש מישהו שאומר מה לעשות, ועושים. במה אנחנו מאמינים? לעזאזל. הגידו אם אתם יודעים. יקום מי שיודע ויאמר, במה אנחנו מאמינים? באבוס של המפלגות? בנאז' מים הגדולים? באלהים שבשמים? מה אנחנו הוספנו, איזה דבר גילינו, מלה, אות אחת, מחוץ לשטחי המלחמות, מה אמרנו אנחנו? הלא היו בגילנו שקמו ועקרו והלכו והקימו עולם חדש

והתחילו... ומה? — מוכרח כל אחד לעקור ולהתחיל עולם חדש? — לא יודע אם מוכרח. אולי כן. אמרו: נכון שאנחנו מוכנים לרוץ עד קצה הארץ כשאומרים לנו: הוי, שמע, קוראים לך! — ומה במקום זה? — זמירות ישנות. הכל כבר שמענו. הוויכוחים, השאלות, התשובות, הפתרונות, שמענו שמענו — שמע נא, מה אתה מציע? — מציע? מה יש בידי להציע? — אז למה אינך שותק? — חרה פתאום אפו של אחד היושבים, כשבני הדל כעת פתאום, וקם ולא הוסיף, אלא תקע מקטרתו הריקה לפיו ועזב את המעגל והלך לו באמצע. ונותרה שהות משונה שהיו מביטים זה בזה בתמיהה שנתחלפה מהר למנוד-כתף, ולסבר פנים של פוטרים עצמם מכל אחריות לשוטים ולאוולתם. — "הוא תמיד קצת, 'ככה'?" שאל פלוני.

— זו הכתף שלו השרופה, משגעת אותו — נחלץ אז ידיד-נפש, רחמים, להסביר דברי טעם — כשחטף אתמול את המכונה הלוהטת, כשברחנו... — אמר רחמים והעלה במגע צליל, שכבר כמעט ונשתקע לו. — דוקא בחור די נחמד... — התנדב אחר ללמד זכות כוללת. — עזוב, לעזאזל כל המתלבטים האלה, ממאיסים את החיים — לא נח אחר — ועוד בחום הזה! — וגם זה הזכיר דבר שכמעט ונשפכה. ונשאו עיניים תמהות אל תקרת היום, שהלכה וירדה נמוך, עד כי לא יאריך הזמן ובטנו תדבק בארץ. משהו שבחרדה ניתר והתחיל מרחיש, בחוץ ובקרביים. לא, אבל לא לגמור עוד, חכו רגע ולא לגמור עוד, הלא רק מילה קטנה ראשונה נמלטה מפינו, והעיקר עודו הרחק מהלאה — וכבר? בואו שלא נגמור עוד, ובעיקר: לא לגמור מתוך חרון ומדנים. ותחת זאת עומד צורך לא פתור להגיד עוד דבר נחוץ אחד, אולי להצטדק או להתנצל, אולי להסביר יותר, לרמוז על דברים. דלתות נעולות שלא נפתחו, ודברים שנשכחו ולא הושמו אל לב, ושצריך, דווקא, צריך וצריך. ועל מה שאין עוד לא די כוח, לא די דעה, ולא די אומץ לקחת ולומר. לא, לא לגמור עוד! — "כשאנחנו נצא להקים את המשק שלנו — נוכל לתקן המון, כל דבר שנרצה. הכל פתוח לפנינו, ונעשה שיהיה אחרת. נשתדל...". — משתדל כעת אחד בעקשנות — מי זה אנחנו? — אמר לו ציבי בעקימת פה — אני לא. — "לא? למה לא?" — למה כן? אני לא. — "אלא מה?" — כלום. סמוך עלי שאדע להסדר, ובפחות דיבורים מפוצצים. — "אשריך". — אעשה כל מה שצריך בלי זמירות, לא טרללה, ולא טרטטם. אעבוד פשוט ובשקט בלי דיבורים. — "לא מבין מה אתה רוצה, הלא אתה לא תלך אתנו?" — לא, אני אלך לאן שאלך. אני נולדתי כאן ולא צריך שום תורה בשביל לעבוד ולא זמירות. — "שמענו כבר שמענו" — הנה, חבל, השיחה שלנו מתפוררת. לא כך היה צריך, ולא אל זה היה צריך. בואו לא ניטוש את העיקר, נעסוק רק בו והשאר הצידה, ולעזאזל, שתהיה בלב הרגשה, כמו זו שהיתה רק-קודם, שהנה כמעט ונוגיעים בדבר המוליך אל מקום חשוב — אבל כבר הופסד. הכל מדברים כאחד, זה מעל גב זה, זה אל תוך זה, וצועקים, ומניפים ידיים, וכבר נשמעו פה לא אחת ולא שתיים המלים הישנות, הידועות, "צביון" בכלל, ו"צביון פוליטי", ו"גישה", ו"חוסר גישה" ו"הבעיה שלנו", ובעיות על פני בעיות, ושוב "החברה שלנו" וציבורנו-מלוכד-למחנה-עמל-אחד, ומסתבך עלינו הכל, וקול גובר מקול, ואין נחת: סתם דיבורים, וגם עייפים מאד פתאום. מה בכלל כעת — כמה כבר? תראו תראו! הלא היום עובר, הלא בערב נצא למלחמה ומה כל זה הולך להיות? צביקו, איפה צביקו, מי ראה את צביקו, הנה צביקו, צביקו, אמור לנו משהו, קום אמור מלה צביקו ונשמע, וצביקו מפקד הפלוגה קם, וניער יפה בכף ידו הארוכה את אבק אחוריו, ונטל את הסיגריה מפיו, ונשף את העשן מקרבו, והחווה אז בידו שמה מזרחה, צקלגה, ואמר "אנחנו, קודם, יש לנו לגמור את העסק הזה". אמר, והיה ברור לגמרי שחסל וגמרנו.

יו, מה שנעשה בחוץ! עולם נשחק לאבק חרוך וזלעף. נסתתרה בינתו העולם ועינו נדלחה. ניח-רה נותרה הרוח המתנשפת בהמולה, מסתבכת אינ-קץ בקוקלות האבק, נבלטת במרי נפתולים, ובפירכוס מתאנף, וקצה בכל ומשליכה עצמה למטה בקרנים מוטות לנגת. לך צעק ברוח, לך השח כבשוני ליבך, אחד אחד נשמטים ונפורים, והמעגל מתערער, השמיכות והיריעות מתחבטות נרעשות להיתלשל, ובין מפה למפח מתרוקנות וצונחות מתעלפות. כמותן גם האשל הסכוף הזה, מורקד בעל כרחו ולא לפי שיבתו, חג ומתבחש בטלטלה, שרביטיו הממורטים סוערים, וכל סיקור סיו נחשפו כגידימות, ולעתים לא יעצור כוח ויתרוק גניחה ממושכה, קורעת לב. גם הצל שמתחתיו נחמס בינתיים ונשדף, והכל הועב מסת אבק חרר וסידי, שהתנחשלה לכרבולת מעוותה, וזו הורדפה כרגע למטה, תמיד למטה, כל הזמן, בלא חנינה, על פניה נהדפה ביד קשה, ועפה לה נופלת

סיכסך וגונדל, ערבב ולולין. עד שנכלאה כל נשימה ואין מנוס אלא אפיים ארצה, לכרוע ולהאטם עד יעבור זעם. אבל אם לב לך, קום רוץ עד מפרקת התל לחזות משם בתנופה הגדולה הזאת. במחולת האבירים היוצאת שמה לפתיחות, לנירחבות ההיא אין גבול. חשרות חשרות מסוערות ניסעו בעיפעוף על גחונן, וקוער ערכת השדות מוליד כנגדן מישרץ עגנות לבנות, מתפלשות על פניהן, רגע כסייחים מתעפרים, ורגע כעשני מדורות אין-קץ. והרחק אל פאתי אופק כבר התקדרה עין הארץ תומם, וגונה כבר כגון זיתים שהבחילו, קדרות עפורה אוכמנית מהלכת אימים, כאלו דבר עתיד ליפול שם, הולך הלוך וקרב, ולא יהיה מנוס ממנו. בהמונים-המונים נוסעת לה הרוח שמה בפתיחות אין מעצור. פתאום נפרטת לאלפי עופות דורסים, שנוני מקור וטופרי צפורן לקרסם, לסרוט ולגרוד להם, במשק כנפיים נלבט, שחק עפר, להרימו כדי כלום, בתעופת רחם מלבין-מעכיר, ולהסתולל בשללם בבוז, ולפורו מיד ולבזבוז לתוהו, ולחזור וליפול למטה, לעוט ולקוסס מכל צבר מקמקת שעל דרכם ומכל נישופת רגבים; פתאום אין בה אלה מהות אחת כללית ושלמה לא-ניפרטת, מהות נוסעת ונוהמת אפרורית אין קץ על פני כל; ופתאום פורשת הרוח זרועות והופכת פתיין גדול שנטפל אל תומת מעניות צרובות שמש, מתעלפות נכמרות מחום, מרוחה בלא בושה תחת צעיפי קרומיה באצבעות מישינות ובין גודודותיה, שוקק לפחת ביניהן חמקמקות, ובהתלהבות גוברת לגלע ולפריח לבושיה הדקים, הלא מכסים, להתיק שכבה שקופה, להגביהה ולשסעה מיד אבקים אבקים, ולעוף משם מהר, בטפיחת אברות, ולגיין לו עוד כלום מכאן, ולקרוץ לו עוד כלום משם, ולכסס הכל ולגרור עמו כגרור נמיה את טרפה. לעזאזל, פתאום והרי הוא חיית אין-מתג, בכר ערבות, מטליף בפרע, בשעטת הפקר, בשילוח צואר ובהפשל זנב, הה, ימח-שמו, זה ההולל — ומיד כבר אינו אלא רק רוח גדול ומלא, הגבה מכל תעלולי עלעוליו, ברגי עמודיו הסחרחרים, פוז יחפים וכרכור שוטים, לא ממנו ולא משלו — ובפריחת גדולה מתנפנת, בדגלים עצומים, בקריאה רבה שהמרחב כולו לא יכילה, בכנפיים מקצה הארץ עד קצה, הלאה אל המרחקים הרחוקים, הלאה אל הגבהים הגבוהים. רוח לא חייבת, לא קשורה, לא שייכת, והולכת לה, והמרחקים ההם, שלמטה, אף הם פניהם משתנים לעומתו, מקדירים והולכים, חשים בדחיפות הדבר, בקוצר הנשימה — קצה שוליה עוד מהדיפים אריגי דחס יריעות יריעות, אך כלל הכל כולו — במסע, שופע נוסע כגלי האוקינוס, הו, רוח, הה, מרחבים — והמתן רגע, המתן: בעצם תוך כל הילולה, שמת לב אל מהות השדות האלה? שדות זהב שותקים, מחרישים בכל התהפוכות, ואין לך מרגיע מהם — עד התבהרות ראית הדברים השוקטים ביותר בתוך תוכי ההויה השחונה ביותר, עמוקות נושם רפי, הרוח מאחוריו תופחת וממלאה את הגב, הודפת למטה, ומכריחה להתחזק ולעמוד איתן בשתי רגלים, בעמידת פסגות. האם זה קץ החום, והוא מתגרש לו עתה? עננות קטנות ותחוחות למדי רודפות בשמים, הה, עמוד ונשום עמוק, נשום עמוק, מרגישים שכך, בהחלט, וכל-כך אחרת ממה שהיה כבר, כאלו, אך רגעים אחדים קודם — זה המרחב החפשי, הפתוח, החם, הישר, הנכון, זה בעקר: הנכון. חבל שלא יודע לומר בדיוק מה נכון. — "אדירה הרוח!" נימצא פתאום מדבר אצל כתפו פלוני, דויד, צופה אף הוא בצמצום ריסים ברוח, באבק ובחורב הסידיני, ובגדיו מסוערים ברוח. — "עצור מה", נענה לו רפי, כחש-שמה שמא הוא מפסיד דבר. — "מתחשק שיהיו לך כנפיים ולראות — לא?" אמר דויד בפשטות. דברים שבפי אחר אולי היו משתמעים כהסגרת רגשות. — "כן" — אמר רפי וליבו גאה פתאום אחווה וידידות — "בכלל...". אמר רפי, והראה בידיו, במסירת מודעה של גילוי-לב. — "כל הארץ עטופה רוח" — שוב אמר דויד דברים, שבפי אחר היו מדיפים ריח טיטת פיוטים, ופרש זרועיו והתמתח מלוא רחבו, ושבנו נשמו שניהם עמוקות אל תוכם, וההרגשה האיתנה חגגה בך, כי חסון אתה, כי ריאותיך נושמות גדולות, ושריריך זחוחים, ומתנפנת רעמת ראשך, וכי הרם צעיר בעורקיך — וטוב נורא להיות, נורא טוב להיות בעולם, סתם ופשוט וככה. — "תראה!" נזעק פתאום דויד נוטה אצבעו למעלה, ושם, צף, פרוש אברה, עוף אחד. דיה או אייה, קדוד זנב וקצות כנפיו מאוצבעות כיתדות, עג עוגה בלא להטריח עליה כנף, זרוק לרוח ודואה לאלכסון החלל — בביקוש מתי אתמול? או באין סבלנות לפגרי הערב, שעוד יבואו מקץ היום הזה? — "רוץ, הבא רובה! צווח דויד מעומק חמידתו, עד כי אותו עוף שמע, כנראה ונטל מוטות כנפיו, והיטן, רכוב על גבי גשמות הרוח, ובניד של כלום נטה והפליג בשלוות מלכות, הגבה ונסוע מזרחה, צקלגה, הלאה, שמה — אלהים, עוף זה מה הוא מנחש עלינו? —